

de bres

ivn natuur
educatie
Vecht en Plassengebied

winternummer
jaargang 46 2023

Van de voorzitter

IVN Vecht en Plassengebied laat jong en oud beleven hoe leuk, gezond en belangrijk natuur is. Dat doen we d.m.v. natuuractiviteiten, cursussen, projecten en campagnes. Zelf leren en doen staan centraal. Zie ook <https://www.ivn.nl/afdeling/vecht-en-plassengebied>

De Bres is het tijdschrift voor de leden en donateurs van de IVN afdeling Vecht en Plassengebied. Wij zijn actief in het gebied aan weerszijden van de Vecht met daarin de plaatsen Utrecht, Leidsche Rijn, Vleuten-de Meern, Maarssen, Breukelen, Loosdrecht en Loenen. Dit is een gevarieerd landschap met een rijke natuur. In het gebied organiseren wij wandelingen, lezingen en cursussen. Op deze manier proberen we mensen zoveel mogelijk van het landschap te laten genieten en te laten ervaren hoe bijzonder de natuur is.

Nog geen lid? Ontdek de natuur met het IVN! Bovendien steun je als lid ons werk. Wij willen voor iedereen de natuur dichterbij brengen. Ook voor wie het niet vanzelfsprekend is, zoals ouderen, chronisch zieken en kinderen. Jouw lidmaatschap helpt daarbij.

Vanaf €25,- per jaar ben je al lid, meld je aan via de website <https://www.ivn.nl/steun-ivn/word-lid>

Terwijl ik dit schrijf is de jaarwisseling net geweest. Maar als jij dit leest, is de kop van 2024 er allang weer vanaf. Dat weerhoudt me er niet van om je toch nog een voorspoedig, gezond, [...], vul zelf maar in] jaar toe te wensen, met lekker veel inspirerende activiteiten in de natuur. En met veel mensen om je heen, die jouw passie voor de natuur delen; van wie jij iets kunt leren en die van jou iets kunnen leren. Wij IVN-ers zijn tenslotte van de natuureducatie!

Als ik eens om me heen kijk, naar de IVN-ers met wie ik regelmatig te maken heb, dan ben ik ervan overtuigd dat dat wel gaat lukken; dat wij met elkaar van 2024 weer een geslaagd natuurfestijn zullen maken. Tot zover de mosterd na de maaltijd...

Waar ik het dit keer over wil hebben is over het IVN. Niet zozeer over 'ons' IVN Vecht en Plassengebied, maar over het bredere geheel waarvan wij deel uitmaken. In de dagelijkse praktijk merk je daar vaak niet zoveel van. Wij hebben ons eigen gebied (de gemeenten Utrecht en Stichtse Vecht), onze eigen leden, onze eigen werkgroepen, ons eigen bestuur, ons eigen banksaldo, onze eigen onvolprezen Bres, en dat alles loopt op rolletjes. IVN-afdeling Vecht en Plassengebied is een zelfstandige vereniging die prima op eigen benen kan staan.

En toch ben ik heel blij dat we deel uitmaken van de grote IVN-familie. Allereerst gaat het dan natuurlijk over de ons omringende IVN-verenigingen. Daarmee hebben we allerlei formele en vooral ook informele contacten en dwarsverbanden. Zo hebben we bijvoorbeeld in het verleden een natuurgidsopleiding gedaan samen met Nieuwegein, en dit najaar een paddenstoelenexcursie verzorgd voor Ronde Venen. De natuur houdt zich trouwens niet zo strikt aan gemeentegrenzen, dus komen we ook wel eens met een activiteit in andermans gebied terecht, zonder dat dat nou direct grensconflicten oplevert 😊 Bijvoorbeeld bij het geliefde Vredegoed, dat grenst aan IVN De Bilt.

Overigens, als je van plan bent iets te ondernemen in een gebied dat officieel bij een andere IVN hoort, dan is het natuurlijk wel zo aardig om daarover vooraf even contact op te nemen – en misschien nog wat hulp of tips te krijgen.

Als bestuursleden van de verschillende afdelingen zien we elkaar eens per kwartaal in het regio-overleg van regio Utrecht. Meestal gaan Kees en ik daar samen naartoe, en ik vind het altijd zeer nuttig. Je krijgt een kijkje in de keuken van de omringende verenigingen en dat levert ideetjes op die we dan weer in ons eigen clubje kunnen uitproberen. Mij valt steeds

op dat iedere IVN-vereniging toch een eigen signatuur heeft, een eigen aanpak, eigen accenten. Maar de overeenkomsten zijn groter dan de verschillen; we hebben allemaal IVN-bloed door de aderen stromen.

Die regio Utrecht is ook op een andere manier belangrijk: het is de plek waar een aantal IVN-beroepskrachten aan het werk zijn. Die kunnen ons op allerlei gebied helpen door inbreng van specifieke deskundigheid die we zelf niet of minder in huis hebben. Zo heeft bijvoorbeeld onze werkgroep Communicatie veel baat bij de ondersteuning van een communicatiedeskundige. We hebben bij regio Utrecht een aparte vrijwilligersconsulent, Maurits Grievink, als eerste aanspreekpunt voor al onze vragen. Die kent de weg in de organisatie; dat is reuze handig en laagdrempelig voor als we een keer hulp nodig hebben. Daarnaast voert de regio ook zelfstandig natuurprojecten uit. Ik heb net een projectoverzicht gehad en het valt me op dat ze veel doen met scholen, iets waar we als lokale vereniging niet of nauwelijks aan toekomen.

Boven de regio zweeft dan nog IVN Landelijk, een professionele organisatie met – volgens de website – zo'n 170 medewerkers. Die ken je vast wel van de IVN-webwinkel, waar we, met ledenkorting, allerlei handige artikelen kunnen kopen die in het veld van pas komen. Ik heb er bijvoorbeeld net zoekkaarten besteld voor de knoppenexcursie van Stadsnatuur. IVN Landelijk is ook de thuishaven voor verschillende ICT-systemen die we in onze eigen vereniging gebruiken, zoals de website, de nieuwsbrief en de ledenadministratie. Die systemen beheren we inhoudelijk natuurlijk zelf (Richard, Anina, Eugenie – bedankt!); technisch gezien krijgen we ze vanuit IVN Landelijk op een presenteerblaadje aangeboden. Verder is Landelijk de basis voor de hele organisatiestructuur: daar wordt, via een democratisch proces waarin iedere IVN-vereniging een inbreng heeft, de koers bepaald en het beleid uitgezet dat wij als kader gebruiken voor ons eigen handelen. En – niet onbelangrijk – ze halen best veel sponsorgeld binnen waarmee we de hele club draaiende houden...

Kortom, bij Vecht en Plassengebied mogen we blij zijn met IVN als geheel. Dat biedt ons extra mogelijkheden om de dingen te doen die we belangrijk vinden en laat ons meedelen in het imago van een solide, betrouwbare en deskundige natuurorganisatie. Ik ben er trots op om daar deel van uit te mogen maken en zet me graag in om dat imago te ondersteunen en te versterken. Jij ook?

Groeten,
Hans van Loenhoud

Mini-excursie natuur- gidsenopleiding: Riet

Voor de Natuurgidsenopleiding van de afdeling Vecht en Plassengebied hebben alle cursisten in november mini-excursies georganiseerd in het Máximapark te Utrecht. Het Máximapark is een park met veel waterpartijen. Dat betekent dat je er, net als in de rest van ons waterrijke land, overal riet kunt vinden. Toch zien we de plant vaak over het hoofd. Jammer! Riet lijkt zo gewoon, maar het is een hele belangrijke en interessante plant in moerasrijke gebieden. In mijn excursie heb ik uitgelegd en laten ervaren waarom.

Grootste grassoort

Phragmites australis heet onze grootste grassoort officieel. Maar wij zeggen Gewoon Riet of Echt Riet. In grote delen van de wereld, behalve in de uitgesproken warme streken, is riet een inheemse plant. Zo ook in Nederland. En de plant is heel oud: in talloze mythen en oude verhalen komt hij al voor. Denk aan het geheim van koning Midas' ezelsoren dat door het riet werd doorgefluisterd, aan Mozes in zijn biezenmandje in het riet, of aan de rietfluit van de god Pan. Laat in het voorjaar begint het riet te groeien en in de zomer bereikt het zijn top. De plant kan wel 2,5 meter hoog worden. Riet is een oever- of moerasplant, dus je vindt hem vooral aan de waterkant, in grote, moeilijk doordringbare rietkragen of -velden. Riet is geen waterplant, want hij heeft zuurstof nodig. Die brengt hij tot onder in de holle stengels die diep onder water in de bodem staan.

Het lange brede blad staat in twee rijen. Wat je tijdens een excursie zelf goed kunt ervaren, is dat elk blad afzonderlijk kan draaien. Zo kan het blad altijd met de wind meebewegen en kan de stengel grote stormen doorstaan zonder te knakken.

Waar riet zich mee onderscheidt van andere grassen is de krans van hele fijne haartjes rond de overgang van blad naar stengel. Dit zogenaamde tongetje dient tegen het inregenen. Bij andere grassen bestaat het tongetje uit een vliesje. Ook kenmerkend zijn de drie puntjes op eenderde van het blad, waar het in opgerolde vorm tegen een knoop van

een stengel heeft aangezeten: de zogenaamde duivelsbeet. Weer een oud verhaal! Over een woedende duivel die een wedstrijd met God verloren had en uit nijd zijn tanden in het riet zette. Van juli tot oktober bloeit het riet met grote paarsbruine pluimen, die tijdens de bloei boven de stengels uitsteken en ook daarna nog lang rechtop blijven staan. In de pluimen zitten harige aartjes, die uitgroeien tot graanvruchtjes en zeer geliefd zijn bij vogels. Behalve voedsel biedt het riet een veilige schuilplaats voor amfibieën, insecten en vogels. Een roerdomp die niet op wil vallen gaat rechtop in een paalhouding staan en lijkt met zijn gestreepte verenkleed in het riet te verdwijnen. De karekiet verbergt er zijn loshangende nest van gevlochten gras. De baardman snoept er van de insecten. En de waterral met zijn gekrijs als van een speenvarken kan zich door zijn brede voeten en smalle postuur snel en onzichtbaar door het riet verplaatsen. Riet kan zich op meerdere manieren verspreiden: door de wortelstokken, diep in de bodem. Door de harige zaadjes die 's winters uit de pluimen vallen en door water en wind worden meegenomen tot ze elders blijven haken. En door meterslange uitlopers (tot wel 10 meter lang) waarbij op de knopen nieuwe planten ontstaan. Als er niet gemaaid wordt, ontstaan daarop weer jonge boompjes en zo begint de verlanding.

Toepassingen

In de winter sterft het bovengrondse deel van het riet af, alleen de holle stengels blijven staan om geoogst te worden. Een strenge winter is daarbij welkom. Dan kan er geoogst worden vanaf het ijs. Stengels worden ruim boven het wateroppervlak afgesneden, anders lopen holtes vol water en verdrinkt de plant. Al eeuwenlang wordt het geoogste riet gebruikt als dakbedekking voor huizen, boerderijen en molens. Het is goedkoop, duurzaam en heeft een hoge isolatiewaarde. Dan moet er wel jaarlijks gemaaid worden, want overjarig riet is niet geschikt. Het meeste riet komt uit rietvelden in het noorden en oosten van het land, maar ook van de Nieuwkoopse Plassen. Dat is nog steeds niet genoeg om aan de vraag te voldoen, dus er wordt ook veel riet uit Oost-Europa gehaald.

Iedereen kent verder wel de rietmatten voor de tuin of de kerstversiering die van de afgestorven stengels wordt gemaakt.

Minder bekend is dat riet ingezet wordt in een helofytenfilter: verontreinigd water wordt door velden met riet, lisdodden en gele lis geleid. De planten nemen fosfaten en nitraten op, en bacteriën in de stengels en wortels zuiveren het water. Wanneer de vervuilde planten zijn afgevoerd, kan er schoon water de natuurgebieden instromen.

Verkeerspleinen bij snelwegen hebben om deze reden vaak ook een met riet omzoomde plas in het midden. En er zijn voorbeelden van zwembaden die hun water eveneens zo reinigen.

En wist je dit?

- Voor muziekinstrumenten wordt speciaal riet (pijlriet) gebruikt. Dat zit tussen echt riet en bamboe in.
- Suikerriet is geen riet, maar een soort mais.
- Riet wordt in Amerika als invasieve exoot beschouwd.
- Na de drooglegging van de IJsselmeerpolders moest de grond tegen afkalving beschermd worden en geschikt gemaakt worden voor landbouw. Riet bleek daarvoor een geschikte plant, maar vanwege de enorme oppervlakten, die bovendien nog niet begaanbaar waren voor landbouwvoertuigen, werd het zaad met vliegtuigen uitgestrooid. En met resultaat!

Tenslotte:

Een artikel is geen excursie. Als je dit leest, weet je nog niet of je net zo goed kunt fluisteren als het riet. Je hebt niet de zachte pluimen met aartjes gevoeld of de scherpe rand van het blad. Je hebt niet met een loepje de haartjes rond de bladschede bekeken, of met je vingertoppen de puntjes van de duivelsbeet geteld. Je hebt niet de bladeren rondgedraaid of ervaren hoe makkelijk of moeilijk de holle stengels van het winterriet breken. En je hebt niet de vogels gehoord die zich daartussen verschuilen.

Maar misschien zul je een volgende keer het riet niet meer over het hoofd zien. En wellicht voel je je uitgenodigd om het aan nader onderzoek te onderwerpen. En hopelijk ga je dit dan allemaal wel zelf ervaren.

Diet Vos

Jan van Schooten

Sinds februari 2005 voert Jan van Schooten als opvolger van Willem de Rijk de eindredactie van De Bres, het tijdschrift voor leden en donateurs van IVN-afdeling Vecht en Plassengebied. In het betreffende nummer stond onder de kop 'Even voorstellen' de opmerking: Jan gaat de moeilijke uitdaging aan om er een nog mooier blad van te maken. Niet veel later nam hij ook de opmaak voor zijn rekening. Om er iets moois van te maken was hij afhankelijk van de inbreng van anderen en in die contacten heeft hij de nodige tijd gestoken. Met ingang van het winternummer van 2009 verscheen De Bres - toen nog op formaat A5 - in kleur. Met ingang van het lentenummer van 2018 verscheen het in het huidige A4 formaat. Vanaf die tijd kon Jan wat de opmaak betreft 'los' gaan en hebben we een blad waarmee we voor de dag kunnen komen. In de negentien jaar dat hij de regie voert, zijn er ondertussen 76 nummers verschenen. We hebben het daarover in ons gesprek, maar starten met de vraag hoe hij bij het IVN is terecht gekomen.

Jan: "Met het pensioen in zicht ga je nadenken over wat je dan wilt gaan ondernemen, en zag toen een advertentie van de natuurgidsenopleiding van het IVN. Ik heb natuurfotografie als hobby en lig vaak plat op m'n buik om plantjes te fotograferen. Het is dan ook wel leuk de namen van planten te kennen en te weten waarom ze juist daar groeien. De belangstelling voor de natuur heb ik van m'n vader geërfd. We woonden in Haarlem-Oost, een buurt met een dorps karakter waar tussen de woningen zelfs nog een paar boerderijen staan. Het ligt ten zuiden van de Amsterdamse Poort, de enige poort van de voormalige vestingstad Haarlem die gespaard is gebleven. Op zondagen werd er steevast gewandeld in de Haarlemmerhout".
"Mijn ouders hadden een fietsenzaak waarmee ze tijdens de crisistijd voor de Tweede Wereldoorlog uit nood mee zijn begonnen, omdat de fietsenfabriek waar mijn vader werkte failliet was gegaan. Hij is toen voor zichzelf begonnen met het repareren en bouwen van fietsen die als merknaam werden voorzien van een schildje met het opschrift GIEVAS (Giel van Schooten). In de

jaren tussen 1924 en 1941 moest op het stuur van de fiets een belastingplaatje zijn aangebracht, dat voor 3 gulden op het postkantoor kon worden gekocht. Werklozen kregen het plaatje gratis; dat was dan wel voorzien van een gaatje. Met zo'n plaatje was het verboden om op zondag te fietsen. Ik heb nog een doosje met van die GIEVAS-plaatjes en ook nog een aantal belastingplaatjes uit die tijd".

Jan: "Na het Voortgezet Onderwijs ben ik naar de Grafische school gegaan en daarna bij Uitgeverij en Drukkerij De Spaarnestad in Haarlem gaan werken; de uitgever van bladen als Panorama en Libelle. Na mijn militaire dienst ben ik met Tineke getrouwd en gaan werken bij Uitgeverij Oberon als begeleider bij de productie en er vervolgens bladmanager geworden van de bladen Kijk en Grasduinen. Ik heb daarna een tijd als freelancer (nu heet dat ZZP'er) in de grafische sector gewerkt en zijn we naar Vleuten verhuisd. In diezelfde periode begon de digitalisering van beeld (digitale foto's); voor die tijd was er in het drukproces altijd een negatief nodig. Toen heb ik geleerd hoe je pagina's met tekst en beeld in elkaar zet. Daar heb ik nu bij het maken van De Bres nog plezier van".

"Ik ben vrijwilliger in de Commelinhof, de Stinsenplantentuin van IVN Vecht en Plassengebied in park Vechtenstein. De Commelinhof is de afgelopen jaren fors uitgebreid. De afrastering is verplaatst, er zijn nieuwe paden aangelegd en de bloemvakken zijn beplant. En ondertussen ging het onderhoud aan het bestaande deel gewoon door. Als lid van de werkgroep Commelinhof lever ik daar een bijdrage aan. Zelf heb ik in de loop van de tijd veel kennis over planten opgedaan. In het voorjaar, wanneer de stinsenplanten bloeien is de Commelinhof op zondag open voor publiek en ben ik er gastheer.

Het landelijke IVN heeft enige jaren geleden 'Het Cursushuis' opgezet dat zich bezighoudt met de inhoud van de Natuurgidsenopleiding. Ik heb daar een cursus gevolgd met als inzet: hoe start je een gidsenopleiding? Paul van Gulik en ik hebben toen samen met de afdeling Woerden de gidsenopleiding 2012/2013

opgezet. Vanuit mijn ervaring bij het opstarten van voorgaande gidsenopleidingen ben ik cursuscoach geworden ter ondersteuning van IVN-afdelingen die met een gidsenopleiding willen beginnen. Verder neem ik deel aan de werkgroep communicatie, die werkt aan het stroomlijnen van de communicatie binnen de afdeling".

Jan: "Mijn favoriete natuurgebied in de omgeving van Vleuten is de Buitenhof. Het is het deel van het Maximapark ten noorden van de spoorlijn Woerden - Utrecht. In de ontwerpfase in wat toen nog Leidsche Rijnpark moest gaan heten, was het onder de noemer optimaliseringszone in de plannen opgenomen. Het gebied rond Vleuten ligt in het stroomgebied van de Oude Rijn. De bodem bestaat daar uit een mengsel van zand en klei, ideaal voor tuinbouw en fruitteelt. In de Buitenhof is de oude verkaveling van het voormalige tuinbouwgebied gehandhaafd, compleet met windsingels van Elzen. Het is verruigd gebied dat door vrijwilligers van Landschapsbeheer wordt onderhouden op een wijze die past bij ecologisch gestuurd onderhoud".

"Een andere hobby is tekenen, je kunt zeggen dat de grondbeginselen mij daarvan nog door m'n vader zijn bijgebracht. In mijn tijd als bladmanager van Grasduinen had ik geregeld contact met een tekenaar. Na mijn pensioen ben ik daar mee doorgegaan en richtte me op botanisch tekenen. Ik heb een cursus gevolgd bij een botanisch tekenaar Dick Smit, die leiding gaf aan de tekenstudio van de Universiteit Utrecht. Nu heb ik me aangesloten bij een groep die zich erop richt om in potlood en pen botanisch verantwoorde tekeningen te maken".
Jan: "Ik houd van koken, van het bereiden van Chili con carne als het snel moet, maar ook durf ik het aan om ingewikkelde recepten uit te proberen, soms met wisselend resultaat. Wat ik ook leuk vind is mijn rol als oppas opa. Je mag dan weer even kind zijn en je ervaart hoe de 'kleinkinderen zich ontwikkelen'".

"Tineke en ik wandelen graag, zo hebben we in etappes lange afstandswandelingen gelopen, zoals het Pieterpad van Pieterburen naar de Sint

Pietersberg bij Maastricht. Een wandeling die vroeger eindigde op een terras dat uitstak boven de groeve van de ENCI. Maar tegenwoordig kun je afdalen naar de bodem van het wingebied van de mergel. We hebben het Zuiderzee pad rond het IJsselmeer gelopen. En wat ik ook kan aanbevelen is het Limespad dat

langs de grens van het Romeinse Rijk loopt van Katwijk tot de Duitse grens voorbij Nijmegen. Vanaf de grens volgt nog een Duits deel naar Xanten. We zijn nu bezig met het Waterlinie pad, waarbij de wandeling start in Volendam en eindigt in Dordrecht”.

Jaap Stavenuiter

*P.S.
Sinds enige tijd maakt Hanneke Pronk zich het gebruik van het opmaak-programma voor de Bres eigen, en verzorgt Annelies Speksnijder de eindredactie van de Bres.*

In de Kijker

De Gewone jeneverbes.

Na de zomer heeft de KNNV-uitgeverij de Canon van de Nederlandse Natuur uitgebracht. Het is een boek met vijftig markante soorten planten en dieren dat is samengesteld door Dick de Vos. Hij koos voor soorten die iets zeggen over Nederland, de bewoners en de cultuur. Met bijhorende verhalen waarbij de lezer aan het denken wordt gezet onder het motto: 'Wat je niet kent kun je ook niet koesteren'. De Canon is dus geen top 50 van dieren en planten. Door de beperkte keuze viel geregeld een mooie soort af. Zo had de samensteller de Jeneverbes graag in de Canon opgenomen vanwege de typische Nederlandse jenevercultuur, maar er waren al vier bomen geselecteerd. Zo vertelde Dick de Vos in een interview in de Volkskrant

In die leemte proberen we hier wat de Jeneverbes betreft iets te doen. De Gewone jeneverbes; *Juniperus communis*, is een groenblijvende grijsgroene struik. De struiken zijn tweehuizig: er zijn dus mannelijke en vrouwelijke planten. De twijgen dragen tot 1,2 cm lange, priemvormige naalden die in kransen van drie aan de twijgen staan. De manlijke bloemen zijn geel, de vrouwelijke bloemen die in kleine trosjes in de bladoksels staan zijn klein en groen. De bestuiving gebeurt door de wind; de struiken moeten daarom vrij maar ook niet te ver van elkaar staan om het verspreiden van

wolken stuifmeel (het roken) mogelijk te maken. De vruchten in de vorm van een 6 mm lange kegelbessen met twee tot vier vruchtschubben kleuren van blauwgroen naar paars. En hoewel ze eruitzien als een bes, zijn het vergroeiende vlezig geworden schubben van de vrouwelijke kegels.

Vanaf de bloei duurt het drie jaar voordat de bessen rijp zijn. De plant verspreidt zich doordat vogels de bessen eten en het harde zaad uitscheiden. De Gewone jeneverbes is een pionier plant waarvan het zaad alleen ontkiemt op open, zonnige plekken met zwak zure zandgrond, vooral voormalig stuifzand. Door de verminderde dynamiek in natuurgebieden loopt hun aantal sterk terug. En dan te bedenken dat deze soort, toen Midden-Europa na de laatste ijstijd weer bebost raakte een van de eerste soorten was die zich hier vestigde.

Weesp is ontstaan als een nederzetting langs een veenstroom die uitmondde in de rivier de Vecht. Het groeide in de loop van de tijd uit tot een stadje met een stadsmuur en drie stadspoorten. Toen het in 1355 stadsrechten kreeg telde het 1200 inwoners. Het schone water van de Vecht, afkomstig van de Utrechtse heuvelrug, vormde een goede basis voor het brouwen van bier, waardoor Weesp een stad werd van bierbrouwers. Rond 1600 kwam er daarnaast een enorme jeneverindustrie op gang. De jeneverstokerijen waren vanwege de stank uit Amsterdam verbannen. Van de 2400 inwoners werkte de helft in bierbrouwerijen en jeneverstokerijen. Rond het stadje stonden er naast een windmolen voor het malen van graan, elf windmolens voor het malen van mout dat diende als

basis van de productie van bier en jenever.

De klassieke basisgrondstoffen voor de productie van zowel bier als jenever zijn gerst, gist en water. Als eerste werd in die tijd in de mouterij op turfstrooisel een laag gerst aangebracht en met water besproeid zodat de gerst kon ontkiemen. Na het drogen werd de mout in de moutmolen grof vermalen tot 'schroot' om zo het zetmeel los te laten komen. Vervolgens werd het schroot in water gekookt, waarbij de enzymen het zetmeel omzetten in suikers. Na het filteren van de vaste bestanddelen (het residu) werd, zowel voor het bereiden van bier als voor jenever, gist aan de vloeistof toegevoegd waardoor de suikers werden omgezet in alcohol. Voor de jenever volgde daarna een eerste distillatie waarbij 'ruwnat' ontstond met een alcoholpercentage van circa 20%. Na meerdere keren distilleren en het toevoegen van extracten van jeneverbessen ontstond jenever met het gewenste alcoholpercentage en smaak. Het eerdergenoemde residu diende als varkensvoer.

Van 1602 tot 1798 had Weesp de VOC, de Verenigde Oost-Indische Compagnie als vaste klant. Deze had vanaf de eerste zeereis altijd Weesper jenever aan boord. Ieder bemanningslid had dagelijks recht op een oorlam (glaasje) jenever. Maar het ging de Weesper Jeneverindustrie niet altijd voor de wind, bijvoorbeeld bij een mislukte graanoogst. En na de ontbinding van de VOC tijdens de Napoleontische tijd moesten de jeneverstokerijen in Weesp één voor één sluiten, omdat de handel zich naar Schiedam verplaatste.

Jaap Stavenuiter

Foto: Saxifraga Free nature images, W. van Kruijsbergen

In 2003 heeft beeldend kunstenaar Marcel Blekendaal de polderwachter in het Hollandse landschap geïntroduceerd. Een boswachter zonder bos, maar met weilanden. De polderwachter maakt wandelingen in de polder, op klompen, met een polsstok. Als "beeldend kunstenaar" werkt hij aan de verbeelding van de polder. Niet met objecten, niet met schilderijen, maar met spannende verhalen en af en toe een indrukwekkende gebeurtenis. Uw "beeld van de polder" zal na de wandeling nooit meer hetzelfde zijn. De polderwachter is een wandelend kunstwerk en vertelt verhalen. Geïntroduceerd door zijn maker om het landschap niet verder in te vullen met fysieke objecten. De polderwachter is even aanwezig, werkt aan een imaginair beeld en verdwijnt dan weer. Hij laat niets anders achter dan zijn voetstappen.

De mens

Een natuurgids is tijdens een excursie altijd op zoek naar een vogel, een plant of een dier waar hij iets over kan vertellen. Daarvoor bestaan handige vogel-, plant- en diergidsjes. Daarin vind je verhelderende beschrijvingen van de gierzwaluw, dotterbloem of de muskusrat bijvoorbeeld. Maar die zie je niet altijd bij een excursie. Dus ik heb een beschrijving gemaakt van iets wat je eigenlijk altijd wel tegenkomt.

De mens (m. 1.80m, 85 kg/ v. 1.67m, 72kg) Algemeen voorkomende, invasieve soort. Als de mens ergens neerstrijkt wordt hij direct dominant: inheemse (dier-)soorten gaan in hokken en achter hekken. Of worden tot plaagdier bestempeld en bestreden. Aanwezigheid van de mens wordt gekenmerkt door een steeds verder toenemende hoeveelheid licht, geluid en beton.

De mens migreert. Inheemse mens heeft een instinctieve angst voor migranten. Is waarschijnlijk te wijten aan onbewuste kennis van het eigen gedrag wanneer hij (als migrant) het territorium van een andere betreedt. [zie ook: haantjes]

Het vrouwtje is vaak bont gekleurd: oogschaduw, lippenstift en een kleurige bloemetjesjurk. Het mannetje daarentegen gaat gekleed in saai driedelig grijs. Het mannetje maakt dan ook geen indruk op het vrouwtje met mooie veren of mooi gezang. Bij de mens gebeurt dit met dure auto's, zware motoren en schril gefluit vanaf ijzeren constructies die tegen gebouwen zijn geplaatst. Lokroep klinkt als langgerekt -fiet-vieuw-.

Een deel van de mannetjes gedraagt zich wel natuurlijk: zij kleden zich opzichtig en zingen in speciale bars. Dit gedrag trekt echter meestal andere mannetjes aan.

De mens leeft parasitair ten opzichte van andere soorten maar ook ten opzichte van zijn eigen habitat. Nestbevuiler. De mens verziekt zijn leefomgeving met afval en de uitstoot van schadelijke gassen. Vertrouwt volkomen op technologische vindingen om problemen op te lossen. Schiet daarbij schromelijk tekort maar is van plan om daar een technologische oplossing voor te bedenken.

De mens heeft een grote hersencapaciteit. Gebruikt dit ook om grondstoffen te vinden, te delven en te gebruiken maar doet dat in zulke mate dat hij daarmee ook zijn eigen graf delft. [zie ook: lemmingen] Waarom de hersencapaciteit hier niet voor waarschuwt is voor wetenschappers nog een raadsel. Steekt bij naderende problemen graag de kop in het zand. [zie ook: struisvogel] Leaders van de groep worden gekozen op basis van een restant van dierlijk instinct. Opzichtig gedrag, borstklapperij en stoere praat trekken aandacht en stemmen. Opvallend hierbij is dat de mens zich laat leiden door negatieve zwartmakerij en bij

voorkeur 'tegen' iets is. Ook hier onduidelijkheid waarom bovengenoemde hersencapaciteit totaal niet wordt ingezet. Veelvraat. Hoewel er voldoende voedsel is, gaat de mens zichzelf graag te buiten. Weet hierin vaak geen maat te houden, eet veel meer dan nodig is. [zie ook: zwijn]. Adult houdt hierbij totaal geen rekening met zijn eigen jongen. Die moeten straks op een houtje bijten [zie ook: hond/ hond in de pot].

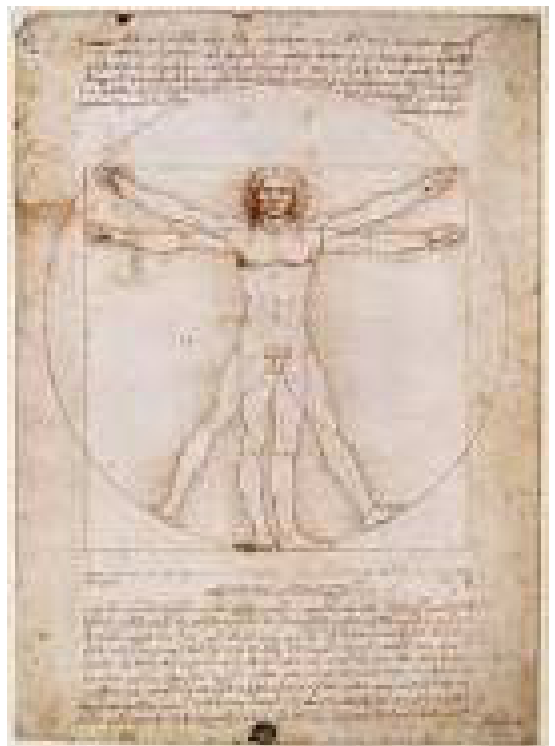
Door de plaatsing van de ogen als bij een roofdier, recht naar voren, slecht in staat om gevaar te zien. In tegenstelling tot wat men zou denken ook niet erg vooruitziend, eerder kortzichtig.

Ziet zichzelf graag als beschaafd dier maar gaat op rigoureuze manier, niets ontziend met bommen, granaten en vuurwerk eigen overpopulatie te lijf. Laat migrant, tevens medemens, creperen in gammele bootjes en lekke tenten. Laat boeren na het eten en scheten in bed.

Egoïstisch. Staat graag bekend als weldenkend, sociaal individu maar is eerder asociaal kuddedier. Gedrag wordt toegeschreven aan 'beschermd' status van de mens. Ieder mens is inmiddels voorzien van een of meerdere schermen waarmee de hersenactiviteit nog verder wordt gereduceerd. Werkt aan een systeem waarbij intelligentie volkomen buiten zichzelf wordt geplaatst: a.i. [zie ook: ezel].

Verplaatst zich bij voorkeur zittend in blik [zie ook: sardines]. Af te lezen uit omvang van buik, zal uiteindelijk leiden tot afsterven van ongebruikte ledematen (benen) zoals eerder is gebeurd bij de staart. Gevreesd wordt dat dit ook gaat gelden voor hersenen.

Tsja, leuker kunnen we het niet maken. En als u denkt: "hij heeft wel een punt (of een paar punten), maar ik vind het eigenlijk helemaal niet leuk". Dan heb ik een tip: verbeter de mens, begin bij uzelf.

De 'schriftjes van Jan Wolters' 3

Lelietje-van-dalen,

1 mei, la Fête du Muguet en Beltane.

De Commelinhof in park Vechtenstein te Maarssen is de stinzenplantentuin van IVN Vecht & Plassengebied. In 1992 is daar onder leiding van Jan Wolters een begin gemaakt met een tuin met meer dan 500 soorten planten, met name stinzenplanten. Vanaf 2010 wordt de hof beheerd door vrijwilligers van de werkgroep Commelinhof

Het Lelietje-van-dalen, *Convallaria majalis* (37), is een regionale stinzenplant die in mei, begin juni bloeit. Het is niet bekend of er bij alle plaatsen langs de Vecht waar de plant voorkomt, sprake is van spontane vestiging of dat ze zijn aangeplant. Op Vechtenstein komt het Lelietje-van-dalen naast de Commelinhof ook voor in het essenhakhout, waar de vegetatie al in 1980 een omvang had van 2 m².

De soort verspreidt zich hoofdzakelijk door een lange kruipende wortelstok, die zich ook door vaste kleigrond kan boren en groeit daarom ook in dichte groepen. De plant heeft meestal twee brede lancetvormige bladeren waarbij de steel van het ene blad het andere blad omvat. De driekantige bloeistengel draagt naar één kant gekeerde trossen klokvormige bloemen. De bloemen zelf bestaan uit zes met elkaar vergroeide bloemblaadjes met naar buiten gebogen slippen. Het vruchtbeginsel binnen de bloem levert een glanzende vuurrode bes die pas rijp is, als in het najaar de bladeren verwelkt zijn. Het Lelietje-van-dalen is giftig.

1 mei, de dag van de arbeid is in Frankrijk een officiële feestdag én een vrije dag, behalve voor de bakker en de patissier. Vergelijk het met koningsdag in Nederland waarbij volop oranjegebak over de toonbank gaat. Maar in Frankrijk is het naast de dag van de arbeid ook een lentefeest, 'La Fête du Muguet'. Veel Fransen geven elkaar die dag een bosje 'Meiklokjes', Lelietjes-van-dalen. Met zo'n bosje bloemen wens je familie en vrienden veel geluk. Toen we een paar jaar geleden op 1 mei in een plaatsje onder Vienne kampeerden, stond er bij elk kruispunt wel een stalletje waar 'Muguet de bois' verkocht werden. De traditie van 'La fête du Muguet' is ontstaan op 1 mei 1561, toen koning Karel IX een Lelietje-van-dalen als geluksbrenger kreeg. Hij was er zo door gecharmeerd dat hij vanaf dat moment elk jaar op 1 mei een boeketje Lelietjes-van-dalen aan zijn hofdames gaf.

De viering van 1 mei komt voort uit het Keltische feest Beltane waarbij op de avond van 30 april naar 1 mei het begin van de zomer werd aangekondigd. Een feest met dansen, vreugdevuren en rituelen gericht op de vruchtbaarheid van Moeder Aarde. De Kelten werden door de Romeinen Galliërs genoemd. Gallië was een oude naam voor het deel van Europa tussen de Alpen en de Pyreneeën. Van daaruit hebben de Keltische stammen zich vanaf het begin van de jaartelling over de Britse eilanden en het Iberisch schiereiland verspreid. De dappere Keltische leider Vercingetorix die het in 51 n. Chr. opnam tegen Caesar werd tijdens een hevige strijd na zes weken verslagen. In Vienne, gelegen in het dal van de Rhône, zijn nog veel resten uit de Romeinse tijd te vinden, waaronder de tempel van keizer Augustus en Livia en een Romeins theater met 13.000 zitplaatsen.

Zo zie je dat over elke plant in de Commelinhof wel een verhaal te vertellen valt. De mensen van de Werkgroep Commelinhof zijn met hart en ziel bezig in een tuin waar je van kunt genieten. De groep bestaat uit: Pien Jansen, Minke Schröder, Jan van Schooten, Reint Dragt, Henny Suidman, Bernadet Sijmons, Terenia de Reus, Dries Klooster en Paul van Gulik. Iedere vrijdag zijn zij van 10.00 tot 14.00 uur aan het werk. Je kunt op vrijdag altijd eens komen kijken of het ook iets voor jou is.

Jaap Stavenuiter

Foto: Saxifraga Free nature images-Jan van der Straaten

Wat voor een weer vandaag

Strengere winters

We kennen allemaal de feiten van de Groningse aardgas problematiek en om deze reden worden enkele putten op de waakvlam gezet voor als er een strenge winter komt, zodat deze bij calamiteiten kan worden ingezet. Door deze angst gedreven blijven de Groningers achterdochtig over hun belangen. Het maatschappelijk belang lijkt voorrang te krijgen. Ik krijg de indruk dat het maatschappelijk belang schromelijk wordt overdreven in deze tijd van klimaatsverandering. (Dit afgezien van onvoorziene politieke omstandigheden). Bestudeer de tabel hieronder en merk op dat er zuiver naar de definitie volgens de classificatie de afgelopen eeuw slechts drie strenge winters voorkwamen, zes zeer koude en op de 10^e plaats komen we de eerste koude winter tegen. Al deze winters kwamen

vrijwel allemaal voor in de eerste helft van de twintigste eeuw. Daarna werden de winters snel minder koud. Zeggen we dat alleen strenge winters Elfstedentochten kennen, dan moet ik u teleurstellen. De tweede Elfstedentocht werd gereden in de winter van 1911/12 bij een Hellmann-getal van 55,9 (uitleg bij de tabel); een milde winter dus. De meest milde winter van alle gereden tochten.

Een Elfstedenwinter zegt dus niets over de strengheid van de vorst. Dan het lijstje met zachte winters. De top-tien wordt bezet door hoofdzakelijk winters uit de éénnentwintigste eeuw. Opmerkelijk juist die periode waarin de klimaatsverandering een boost krijgt. De winter van 2013/14 kende zelfs voor het eerst in de recente geschiedenis helemaal geen dagen met negatieve etmaal temperaturen en die van 2019/20 kwam niet verder dan 0,1 punt. Dergelijke zachte winters met zelfs nagenoeg tot geheel vorstvrij weer zullen op middellange termijn normaal worden in West-Europa.

Alle andere winters in deze eeuw die niet vermeld staan in het rijtje met zachte winters hieronder vallen in de klassen "Zeer zacht tot Mild". De laatste koude winter was de Elfstedenwinter van 1996/97 met 131,6 punten.

Vriest het tegenwoordig slechts een paar dagen achtereen dan schreeuwen Medelanders de laatste jaren al moord en brand dat wilde dieren in dringende hongersnood bijgevoerd moeten worden. Je kunt die dieren toch niet in de strenge winter aan hun lot overlaten? Hoe hebben we dat in 1946/47 of 1962/63 aangepakt en hebben we daarom tegenwoordig geen wild meer? Op dit ethische en moralistische vlak ga ik in deze rubriek geen discussie voeren, maar het geeft aan dat het geheugen van de mens kort is en de recentere generaties niet beseffen wat een koude tot strenge winter werkelijk inhoudt. Misschien dat om deze angst de aardgasputten in Groningen worden opgehouden.

Ton Lindemann

Strengere winters			Zachte winters			Classificatie	
No	Jaar	H-getal	No	Jaar	H-getal	Hellmann	Klasse
1	1946/47	348,3	1	2013/14	0,0	>300	Streng
2	1963/64	337,2	2	2019/20	0,1	>160	Zeer koud
3	1941/42	333,5	3	1988/89	1,9	>100	Koud
4	1939/40	294,0	4	1974/75	3,2	<100	Mild
5	1928/29	225,2	5	1999/00	3,6	< 40	Zacht
6	1955/56	222,9	6	2006/07	4,8	< 20	Zeer zacht
7	1978/79	205,7	7	2021/22	6,6	< 10	Buitengewoon zacht
8	1984/85	193,6	8	2014/15	7,8		
9	1916/17	163,2	9	1989/90	8,4		
10	1940/41	154,8	10	2015/16	9,6		

Bijschrift tabel: Het koudegetal volgens Hellmann wordt berekend over de periode 1 november t/m 31 maart aansluitend. Het Hellmann-getal is de som van alle negatieve etmaal temperaturen in die periode. Wanneer het 24-uurs gemiddelde van de temperatuur negatief is, dan draagt deze dag bij aan het koudegetal. Het mag dus

ook 15°C vriezen en 5°C dooien binnen zo'n etmaal. Het minusteken wordt weggelaten. Gustav Hellmann (1854-1939) was Duits meteoroloog en ontwerper van deze classificatie. Hoewel ontworpen voor Berlijn wordt deze ook elders in Europa gebruikt om de strengheid van de winter te rangschikken. De bovenstaande

winters (1900/01 t/m 2022/23) gelden voor het KNMI te De Bilt en zijn gerangschikt volgens dit koudegetal. (Data: KNMI) Bijschrift afbeelding: Kruiend ijs op de dijk Enkhuizen – Lelystad met uitzicht op het Markermeer tijdens de milde winter van 2011/2012. Hellmann-getal van deze winter 88,4. (17 februari 2012, foto auteur).

De impact van vogelgriep

November 2014 markeert in Nederland het begin van een reeks vogelgriepgolven die inmiddels de hele wereld overgaan. Het virus doodt duizenden wilde vogels, soms massaal, soms bijna onopgemerkt. Welke soorten worden het meest door het virus getroffen, en wat is de impact op de populatie?

In november 2014 wordt een pluimveebedrijf in Hekendorp getroffen door een gevaarlijke variant van hoogpathogene (ziekmakende) vogelgriep. Al snel worden besmette smienten in de buurt als daders gezien. Ze zouden het virus meegenomen hebben via hun trek vanuit Azië en Oost-Europa waar ook wilde vogels met dezelfde variant zijn aangetroffen. Angenomen wordt dat trekvogels fungeren als verspreiders die massale uitbraken onder het pluimvee veroorzaken. Van grootschalige sterfte onder wilde vogels is er die winter echter nog geen sprake.

Vanaf eind 2016 volgen verschillende winters waarin sommige soorten watervogels massaal doodgaan aan de hoogpathogene vogelgriep. Laagpathogene, niet zo ziekmakende vogelgriepvirussen zijn altijd aanwezig onder watervogels. Maar mutaties zorgen de laatste 25 jaar voor ziekmakende en dodelijke varianten en voor soortspecifieke aanpassingen.

Vanaf de zomer van 2021 is hoogpathogene vogelgriep endemisch geworden in West-Europa. Dat betekent dat het jaarrond aanwezig is en blijft rondgaan in voornamelijk watervogels. Sinds 2022 worden bovendien niet alleen overwinterende trekvogels maar ook broedpopulaties langs de Europese kust getroffen. In juni 2022 voltrekt zich een rampscenario in bijna alle kolonies van Grote Sterns in Nederland en België. Twee varianten van het subtype HN51 zorgen voor grote sterfte onder volwassen vogels en opgroeiende kuikens. Uiteindelijk gaan minstens 30% van de volwassen vogels dood en groeien slechts ca. 1100 kuikens op, driekwart minder dan gemiddeld in recente jaren. In het voorjaar van 2023 keren ongeveer een

kwart minder Grote Sterns terug in de kolonies.

In juni 2023 speelt zich een tweede ramp af onder de Grote Sterns en andere watervogels. Broedeiland Stern, gesitueerd in de Eems voor de kust van Bierum, herbergt de grootste broedkolonie van zowel de Noordse Stern als de Visdief in de Nederlandse Waddenzee. In 2022 broeden maar liefst 945 paar Visdieven en 144 paar Noordse Stern, ongeveer een derde van de waddenpopulatie. In de zomer van 2023 zijn in slechts anderhalve maand meer dan 7000 dode Kokmeeuwen, Visdieven en Noordse Sterns geteld. Deze griepgolf treft vooral kuikens rond de leeftijd dat ze vliegvlug worden. De Visdief is een langlevende soort en daardoor op populatieniveau niet afhankelijk van een goed broedresultaat in een seizoen. Maar doordat zowel op eiland Stern als in andere kolonies in de Waddenzee, het IJsselmeergebied en de Delta ook adulte vogels zijn getroffen is de verwachting dat de sterfte een negatief effect heeft op de grootte van de broedpopulatie in het Waddengebied. Een vergelijkbaar verhaal geldt voor de Grote Stern. De vraag is nu of en hoe de populaties van deze sterns zich gaat herstellen. Verkenningen doormiddel van een model wijzen uit dat het tientallen jaren kan duren voor de populatie zich herstelt naar het niveau van voor 2022.

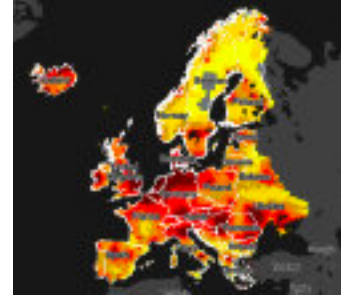
Een Nederlands overzicht uit augustus 2023 laat zien dat sinds 2016 bij inmiddels 65 verschillende vogelsoorten hoogpathogene vogelgriep is vastgesteld. Niet alleen sterns en meeuwen worden getroffen, maar ook ganzen, zwanen en eenden. De grootste slachtoffers zijn Knobbelzwaan, Brandgans, Smient en Kuifeend, met een geschat sterftepercentage in de Nederlandse winterpopulatie van deze soorten van resp. 11, 7, 5, en 5%.

Minder opvallend, maar niet minder hoog, is de sterfte onder roofvogels die besmette watervogels eten. De Buizerd en de Slechtvalk zijn daar de twee duidelijkste voorbeelden van met geschatte sterftepercentages van resp. 12 en 56%. Daarmee voert de Slechtvalk met de Grote Stern de lijst aan wat betreft geschatte sterftepercentages: beide 56%!

Bird Flu Radar

In het voorjaar van 2023 is de Bird Flu Radar gestart.

Deze kaart laat per Europese regio de kans op een uitbraak van hoogpathogene vogelgriep zien. Daarbij zijn verspreidingsgegevens van twaalf soorten watervogels op basis van actuele tellingen gecombineerd met informatie over hun verplaatsingen (ringgegevens) en met actuele meldingen van uitbraken.

Het vogelgriepvirus treft ook steeds meer zoogdieren. In de afgelopen jaren raakten in Nederland al een bunsing, das en otter besmet. Recent is in Alaska is een ijsbeer doodgegaan door de vogelgriep, voor zover bekend de eerste ijsbeer die aan dit virus is bezweken. Het dier werd in oktober 2023 dood aangetroffen bij Utqiagvik, in het noorden van Alaska en na onderzoek werd het vogelgriepvirus vastgesteld in het lichaamssweefsel. Dat het virus nu ook zoogdieren die zo noordelijk leven heeft bereikt, is verontrustend. Daarnaast blijft de lijst van zoogdieren die gedood worden door de vogelgriep groeien. In Alaska zijn er bijvoorbeeld ook al zwarte en bruine beren gestorven aan de ziekte, evenals vossen. Dat baart weten schappers zorgen: in zoogdieren kan zich namelijk een variant ontwikkelen waar mensen vatbaarder voor kunnen zijn. Volgens het RIVM is de kans dat mensen met vogelgriep besmet raken klein bij de virusvarianten die nu rondgaan. Als er toch een besmetting plaatsvindt, worden mensen er vaak niet of weinig ziek van. Maar vooral in Azië zijn er typen vogelgriepvirus waar mensen flink ziek van kunnen worden. Ze krijgen dan bijvoorbeeld een zware longontsteking of benauwdheid. Klinkt dit bekend in de oren?

Annelies Speksnijder

Bronnen:

- de Jong *et al.* 2023. Vogelbalans 2023, pp.18-21. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- de Boer *et al.* 2023. Visdief en Noordse Stern op broedeiland Stern. SOVON Nieuws sept 2023, pp. 6-7.
- Bird Flu Radar: https://app.bto.org/mmt/avian_influenza_map/avian_influenza_map.jsp
- <https://nos.nl/artikel/2503618-vogelgriepdoodt-ijsbeer-voor-zover-bekend-de-eerste>
- <https://www.rivm.nl/aviareinfluenza>

Jaaragenda 2024

Deze jaaragenda is voor de actuele situatie te raadplegen op

<https://www.ivn.nl/afdeling/vecht-en-plassengebied/agenda/>

9 januari, dinsdag	bestuursvergadering
14 januari, zondag	nieuwjaarsreceptie, Emmaus Haarzuilens
28 januari, zondag	Stadsnatuur, Vogelexcursie, Stadsboerderij Griftsteede
2 februari, vrijdag	uilenexcurie Emmaus, Haarzuilen
3 februari, zaterdag	Stadsnatuur, Knoppentocht
18 februari, zondag	opening + rondleiding stinzenplantentuin Commelinhof
20 februari, dinsdag	bestuursvergadering
25 februari, zondag	stinzenplantentuin Commelinhof open voor bezoek
2 maart, zaterdag	winterwandeling stad, Utrecht ovb
3 maart, zondag	stinzenplantentuin Commelinhof open voor bezoek
10 maart, zondag	stinzenplantentuin Commelinhof open voor bezoek
15 maart, vrijdag	beleeftocht Zuiderpark, langs de golfbaan Haarzuilens
15 maart, vrijdag	NL DOE dag, Commelinhof
16 maart, zaterdag	sterrenkijkdag
17 maart, zondag	stinzenplantentuin Commelinhof open voor bezoek
17 maart, zondag	vroege voorjaarsbloeiërs in de binnentuin van Gunterstein
24 maart, zondag	stinzenplantentuin Commelinhof open voor bezoek
31 maart, zondag	stinzenplantentuin Commelinhof open voor bezoek
7 april, zondag	stinzenplantentuin Commelinhof open voor bezoek
11 april, donderdag	algemene leden vergadering
14 april, zondag	fietsexcursie, Overvecht
14 april, zondag	stinzenplantentuin Commelinhof open voor bezoek
14 april, zondag	Voorjaarsbloeiërs, bollen- en knollentocht, ook speciaal voor kinderen / gezinnen, Nyenrode
16 april, dinsdag	start cursus moestuinieren, Klopvaart
17 april, woensdag	cursus moestuinieren, Hogewoerd
19 april, vrijdag	beleeftocht
21 april, zondag	vogelwerkgroep excursie, Botholsedwarsweg in Waverveen
21 april, zondag	stinzenplantentuin Commelinhof open voor bezoek
28 april, zondag	stinzenplantentuin Commelinhof open voor bezoek
4 mei, zaterdag	vlinders Hommels en kevers, Bosdijk
5 mei, zondag	stinzenplantentuin Commelinhof open voor bezoek
12 mei, zondag	stinzenplantentuin Commelinhof open voor bezoek
19 mei, zondag	stinzenplantentuin Commelinhof open voor bezoek
23 mei, donderdag	stadslandbouw ,Utrecht
26 mei, zondag	vogelexcursie, de groene jonker
26 mei, zondag	excursie Noorderpark, Parkeerplaats Gagelbos ingang speelbos aan de Gageldijk,
31 mei, vrijdag	watersafari, Gagelbos
XX juni,	bootexcursie stadsnatuur, datum volgt
31 mei, vrijdag	watersafari, Gagelbos
16 juni , zondag	natuureducatieve ervaring, Fort Ruigenhoek
21 juni, vrijdag	stadssafari ,Utrecht
23 juni, zondag	vogelwerkgroep excursie, Bert Bospad
23 juni , zondag	natuureducatieve ervaring, Fort Ruigenhoek
30 juni, zondag	natuureducatieve ervaring, Fort Ruigenhoek
7 7 juli, zondag	zonnekijkdag
2 augustus, vrijdag	vleermuisexcursie stad Utrecht
17 augustus, zaterdag	IVN natuuretmaal voor kinderen en (groot)ouders, Vredengoed
23 augustus vrijdag	vleermuizenexcursie, Nyenrode
8 september, zondag	IVN Fete de la Nature
5 oktober, zaterdag	paddenstoelen in stedelijke omgeving kinderen ovb, De Zilveren Schaats
26 oktober zaterdag	Nacht van de nacht
2 november, zaterdag	natuurwerkdag, Commelinhof
3 november, zondag	paddenstoelen excursie voor volwassenen en kinderen, Nyenrode
10 november, zondag	Sint Maartenspeurtocht voor kinderen, stadstuin Zuilen

Met de NGO naar de Groene Jonker

De excursie van de Natuurgidsen-opleiding ging deze keer naar moerasgebied De Groene Jonker bij Nieuwkoop. Aanleiding: de les door cursisten Sonja en Barbara over het herkennen van winter- en watervogels. We zagen op het water goed de verschillen tussen eenden, waaronder de smient, pijlstaart, slobbeend, kuifeend, tafeleend, wintertaling en krakeend. In de lucht kwam met regelmaat de grauwe- of kolgans over: goed kijken en luisteren! Met koffie en koek in de pauze genoten we in het zonnetje van een gezellige ochtend. Een vrouwtje blauwe kiekendief gaf nog een prachtig optreden door vlak boven het riet te blijven jagen. Met zo'n 35 herkende soorten op zak een geslaagde en leerzame NGO-excursie!

Barbara Panhuijzen

Vecht en plassen actief

Rondje ten zuiden van Maarn.

Onze laatste wandeling van het jaar 2023 was op 10 december, met goed weer.

Hettie wist weer een leuke wandeling uit te zetten van het Utrechts Landschap. Helaas was ze ziek en heeft Wieneke de route door het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug van haar overgenomen. Op een van de hoogste toppen van de Heuvelrug ligt Stameren. Het bestaat uit een gevarieerd bos met kleine heideveldjes. Opvallend zijn de vele verwilderde Rhododendrons. Stameren kent een rijke flora en fauna; we vonden nog paddenstoelen op hout, o.a. het plooiwieswaaiertje.

Hoog Moersbergen bestaat uit natuurlijk jong bos van eiken en berken. In beide gebieden liggen verscheidene grafheuvels. Zowel Hoog Moersbergen als Stameren liggen op een stuwwal; Stameren ligt op de Maarnse berg 48 meter boven NAP. Het bos is rijk aan spechten, Rob zag een Grote bonte specht.

Winterlinde domineert hier de boomlaag, de struiklaag bestaat vooral uit hazelaar, lijsterbes, hulst, taxus en vuilboom. We zagen een hulst met gele bessen!

Linde schept de juiste omstandigheden voor een in het voorjaar bloeiend bos met tapijten van o.a. bosanemoon, witte klaverzuring, salomonszegel en lelietje-van-dalen.

Dus terugkomen in het voorjaar!

Willemien Valewink.

Natuurkoffer, stand van zaken

Naast de bijeenkomsten op de afdelingen van verzorgingshuis De Aa in Breukelen hebben we ook een paar excursies voor de bewoners georganiseerd op landgoed Nijenrode. Voor de deelnemers een van de weinige keren dat ze in een parkachtige omgeving waren. Het waren zeer geslaagde middagen.

In de afgelopen periode hebben we een workshop gevolgd over omgaan met dementie. Deze werd georganiseerd door het verzorgingshuis De Aa. Het was een leerzame middag.

Anne Mare van IVN Utrecht heeft een workshop gegeven voor alle

gebruikers van de natuurkoffer in de regio Utrecht. We waren met meerdere afdelingen aanwezig, kregen informatie over de inhoud van de koffer en hebben met de andere gebruikers ervaringen en ideeën uit kunnen wisselen. We zijn heel blij met de hulp van Barbara en Sonja. Zij lopen bij ons stage vanuit de natuurgidsenopleiding, zijn betrokken bij de voorbereidingen en het presenteren van de natuurkoffer en zijn bij beide workshops en de excursies aanwezig geweest.

Riejet, Alie, Tineke en Truus

De Commelinhof

Wanneer je nu de stinsentuin Commelinhof bezoekt, valt meteen op dat er veel meer ruimte is gekomen. In het afgelopen jaar is een aantal bomen door de gemeente gekapt omdat ze waren aangetast. Nog niet alle aangetaste bomen zijn verwijderd; dat gebeurt in de loop van 2024.

Van 19 februari tot 14 mei was de tuin weer elke zondagmiddag open van 13.30 tot 16.30 uur. Op deze middagen zijn altijd twee mensen aanwezig om het publiek te ontvangen en wat te vertellen over de tuin. Deze begeleiders doen dat al een aantal jaren. We zijn erg blij met hun hulp en dat we een beroep op hun mogen doen. In 2023 maakte studente Naomi Winter samen met haar studiegenoten een werkstuk over de tuin. Voor de Commelinhof zelf heeft ze een powerpoint presentatie gemaakt die we graag een keer aan jullie willen laten zien.

Ook in 2023 hebben we meegedaan met NLdoet. Een enthousiast team heeft weer het nodige snoeiwerk en zware werkzaamheden verricht. Door de uitbreiding van de tuin een aantal jaren geleden kost het onderhoud van de tuin veel meer tijd. Daarom hebben we vorig jaar voor het eerst de zgn. werkdagen ingesteld. Elke laatste zaterdag van de maand was de tuin open waardoor we probeerden het onderhoud van de tuin bij te houden. Helaas was de opkomst zeer gering. We kregen wel steeds een vaste IVN-ër die ons hielp.

Heel erg bedankt voor je hulp. We hopen dat het komend jaar meer mensen gebruik maken van deze mogelijkheid. In de nieuwsbrief en de agenda van het IVN wordt deze activiteit vermeld; je bent van harte welkom.

In het najaar is door de heer Post een boom geplant in opdracht van Pien Jansen.

Voor haar verjaardag wilde Pien graag een bijdrage voor het kopen van een vaantjesboom, *Davidia involucrata*. Deze boom heeft ze vervolgens geschonken aan de tuin. We zijn daar erg blij mee.

Ook een leuk nieuwtje: Dit jaar komen de bijenkasten van Hans Cremer in de tuin te staan.

We hopen voor 2024 dat veel mensen onze tuin weer bezoeken op de zondagmiddagen. Het is de moeite waard. Zondag 18 februari is de opening.

Vecht en plassen actief

Verslag van de Paddenstoelen werkgroep.

Het jaar 2023 was er een met hoogte en dieptepunten. Allereerst denken we natuurlijk aan Corrie, die dit jaar niet meer mee kon doen aan de paddenstoelenactiviteiten en op 2 november is overleden. Corrie was net een paar jaar lid en had er zin in, maar het kan raar lopen in het leven.

Van de Natuurgidsencursus waren er dit jaar twee stagiaires die met de paddenstoelenwerkgroep hebben meegedaan: Ellen en Diet. Ondanks hun drukke cursusprogramma hebben ze deelgenomen aan (een groot deel van) de vrijdagochtend-paddenstoelen-zoektochten en (een deel van) de publieksexcursies en hebben daarbij heel veel geleerd. Wij hopen natuurlijk dat ze zich volgend herfstseizoen bij ons gaan aansluiten!

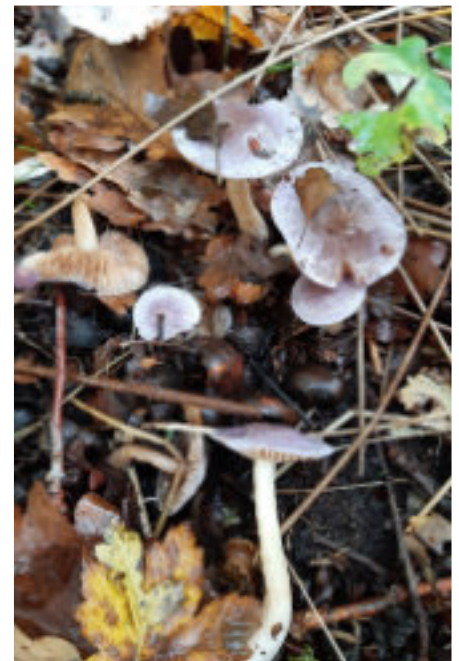
Het weer zorgde voor verrassingen, met een natte augustus en een droge september en vervolgens een kletsnatte eindsprint naar december. Dit had natuurlijk veel invloed op het voorkomen van paddenstoelen. De maand september moesten we ons tevreden stellen met het "kleine" en daarom waren we in oktober en november het "grote waard". De publiekswandelingen in Over Holland, Nijenrode en Hollandse kade waren weer een

succes. Bijzondere vondsten waren het Gebundeld netpluimpje (foto 1) en de Galgordijnzwam (foto 2), beiden in Over Holland. De eerste is een slijmzwam en ongeveer een halve centimeter klein. Een exemplaar bestaat uit een piepklein zwart steeltje met daarop een iets dikker bruin staafje (pluimpje). Het grappige is dat ze met bosjes (bundeltje) bij elkaar staan. Met de loepjes, die we elke excursie uitdelen, konden de excursiedeelnemers dit wondertje bekijken en dat wekte veel be-(ver-)wondering! De Galgordijnzwam heet zo omdat hij bitter als gal smaakt. Ook al raak je hem maar even aan en daarna je tong, dan komt de bittere smaak al over. Verder is hij mooi lila van kleur. Natuurlijk hebben we nog veel meer moois gezien, maar het voert te ver om dat hier allemaal te vertellen.

In het kader van kennisontwikkeling binnen de Paddenstoelenwerkgroep zijn er twee activiteiten ondernomen. In de eerste plaats hebben een aantal leden (Tineke, Alie en Truus) de pittige digitale paddenstoelencursus van de mycologische vereniging gevolgd en zijn daarvoor geslaagd. Gefeliciteerd! In de tweede plaats zijn we met zijn allen naar de Waterleidingduinen bij Noordwijk geweest, waar Alfons Vaessen ons heeft rondgeleid en ingewijd in de paddenstoelen van de witte- en grijze duinen. Ondanks dat het

onafgebroken regende was dit een hele leuke belevenis. Het is een wonder dat er paddenstoelen willen groeien in het zand. De meeste paddenstoelen daar hebben een symbiose met Helmgras, Kruidwilg of Duinmos. Als topper noem ik het Zandtulpje, een bruine bekerzwam die uit het zand tevoorschijn komt en als een tulpje "opengaat" (foto 3). Onder het zand bevindt zich ook nog een steeltje, zodat het dan helemaal op een tulpje lijkt. Al met al hebben we dit jaar veel bijgeleerd. We kijken terug op een goed paddenstoelenseizoen en kijken alweer uit naar het volgende.

Hanni Meulemans

zandtulpje

Gebundeld netpluimpje, myxomyceet

De werkgroepen in het Vecht en Plassengebied

Paddenstoelenwerkgroep

Contactpersoon:

Hanni Meulemans

Email: paddenstoelen@ivnvechtplassen.nl

In het najaar iedere vrijdagochtend op paddenstoelenjacht

Jeugdwerkgroep en scharrelkids

Contactpersoon: Marijke Zoetelief

Email: jeugd@ivnvechtplassen.nl

Werkgroep Commelinhof

Contactpersoon: Minke Schröder-Baron

Email: commelinhof@ivnvechtplassen.nl

Gehele jaar iedere vrijdagochtend open voor onderhoud.

Voor het publiek op zondagmiddag van half februari tot half mei open.

Adres: Park Vechtenstein, Maarssen

Waterwerkgroep

Contactpersoon: Marijke Zoetelief

Email: water@ivnvechtplassen.nl

Vleermuizenwerkgroep

Contactpersoon: Hettie Luijten

Email: vleermuizen@ivnvechtplassen.nl

Wandelingenwerkgroep

Contactpersoon: Willemien Valewink

Email: wandelgroep@ivnvechtplassen.nl

Werkgroep excursies

Contactpersoon: Truus Lefeber

Email: excursies@ivnvechtplassen.nl

Aanvraag excursies: Truus Lefeber

Email: secretariaat@ivnvechtplassen.nl

Vogelwerkgroep

Contactpersoon: Joop Bouwman

Email: vogels@ivnvechtplassen.nl

Werkgroep Stadsnatuur

Contactpersoon: Titia Kan-Boot

Email: stadsnatuur030@ivnutrecht.nl

Werkgroep Geopark

Contactpersoon: Annelies Speksnijder

Email: geopark@ivnvechtplassen.nl

Werkgroep natuurkoffer

Contactpersoon: Truus Lefeber

Email: natuurkoffer@ivnvechtplassen.nl

Werkgroep Leidsche Rijn

Contactpersoon: Jan-Willem van der Reek

Email: leidscherijn@ivnvechtplassen.nl

Het bestuur

Voorzitter: Hans van Loenhoud

Email: voorzitter@ivnvechtplassen.nl

Secretaris: Truus Lefeber

Email: secretariaat@ivnvechtplassen.nl

Penningmeester: Terenia de Reus

Email: penningmeester@ivnvechtplassen.nl

Bankrekening: Triodosbank

NL28 TRIO 0788 8854 99 t.n.v.

IVN afd. Vecht en Plassengebied

Bestuursleden: Kees Goossen, Anina Jonker

Contactpersonen vanuit het bestuur naar de werkgroepen

Hans: stadsnatuur, regio, Leidsche Rijn

Truus: NGO, vogel en vleermuis, activiteiten, wandelwerkgroep

Terenia: paddenstoelen, Commelinhof

Anina: jeugd en water, vertrouwenspersoon, communicatie, activiteiten

Kees: natuurcursus, regio, communicatie, activiteiten

Vertrouwenspersoon

Tineke Schermerhorn

Haar emailadres is

vertrouwenspersoon@ivnvechtplassen.nl

Nog wat werkgroepen

Werkgroep communicatie

Contactpersonen

De Bres: Jan van Schooten

Email: debres@ivnvechtplassen.nl

PR en communicatie: Anina Jonker, Truus Lefeber, Kees Goosens
Email: communicatie@ivnvechtplassen.nl

Website: Richard Tukker

Email: webmaster@ivnvechtplassen.nl

Social media: Anina Jonker,

Aleysha Korver

Email: social@ivnvechtplassen.nl

De Bresbrief: Anina Jonker,

AnneMarie Beekman

Email: nieuwsbrief@ivnvechtplassen.nl

Cursuswerkgroepen

Werkgroep natuurcursus

Contactpersoon: Kees Goossens

Email: natuurcursus@ivnvechtplassen.nl

Werkgroep Stadsnatuur

Contactpersoon: Joke van der Ham

Email: stadsnatuur030@ivnvechtplassen.nl

Werkgroep

Natuurgidsenopleiding

Contactpersoon: Joop Bouwman

Email: natuurgidsenopleiding@ivnvechtplassen.nl

Werkgroep moestuinieren

Contactpersoon: Richard Tukker

Email: moestuiniieren@ivnvechtplassen.nl

Van de ledenadministratie

Beste mede IVN-ers,
In de afgelopen periode hebben wij weer 8 nieuwe leden mogen verwelkomen, tot aan de inleverdatum van de kopij. Daarmee staat de teller op 300 leden. Dat is 34 leden minder dan vorig jaar om deze tijd.

De nieuwe leden zijn:
Peter Roovers, Liesbeth Mollema Myrte Versteeg, W Krikke-Dekkers Dajana Perkić, Iris Tjong Kim Sang Leendert Verhoef, Elyssa Henderson

Ik wens jullie namens de andere leden van harte welkom en ik hoop dat jullie veel plezier zullen hebben van het lidmaatschap.

Van drie leden hebben we afscheid genomen in deze laatste periode en helaas waren er ook een aantal overlijdens.

Intussen is het nieuwe jaar al even onderweg, maar de meeste leuke activiteiten gaan nog komen. Ik wens ons allemaal een jaar met veel fijne natuurbeleving.

Eugenie Weenink

Email:

ledenadministratie@ivnvechtplassen.nl

Excursie rugzak en vlag

De volgende personen hebben een excursie rugzak en vlag.

Hanni Meulemans, Titia Kan-Boot, Hettie Luijten, Marijke Zoetelief en Ineke v Werven.

Online media afdeling:

www.ivn.nl/vecht-en-plassengebied

www.facebook.com/ivnvechtplassen

<https://www.facebook.com/groups/292630307552505>

Stadsnatuur Utrecht:

stadsnatuur030@ivnutrecht.nl

www.facebook.com/groups/ivnstadutrecht

www.instagram.com/ivnstadutrecht

www.twitter.com/ivnstadutrecht

Verjaardags cadeau van Pien aan de Commelinhof

In het najaar is door de heer Post een boom geplant in opdracht van Pien Jansen.

Voor haar verjaardag wilde Pien graag een bijdrage voor het kopen van een vaantjesboom, *Davidia involucrata*. Deze boom heeft ze vervolgens geschonken aan de Commelinhof.

Beleef de natuur

Aan de heer/mevrouw:

www.editoo.nl